

Bori Imre Tandori Dezsőről

A költészet elementáris erejében való hit, az önfelfedezés mágikus pillanatának az ihlete, a világban széttekintő szem friss csoládkozása jellemzi Tandori Dezsőt, kinek költészetében mind határozottabban kirajzolódó magatartását az „első költő” képzetével jelezhetjük talán a legpontosabban. Tandori Dezső, egészen fiatalon, s annyira, hogy még kötete sem jelent meg eddig, költői mentalitásában, a világról alkotott képzetek vonatkozásában a magyar költészetnek egy szokatlanabb csapásán indult el, s kezdőként is az eredetiség revelációját tudta megszólaltatni, bár nyilvánvaló az is, hogy nem indult hagyományok és örökség nélkül, hiszen olyan mesterek útmutatásaival élt, mint József Attila és Weöres Sándor, példázva, hogy a modern magyar költészet termékenyítő forrásai merre is buzógnak. Az ifjú és hódításaira készülő Tandori Dezső ugyanis, versei tanúsága szerint, nem elégszik meg a „másoló” és a „rímelő” szerepével, hanem nagyobb ambíciók és igények fűtik, s következőképpen a világgal szembeni aktív viszonya sem korlátozódik csupán arra, mit érzékei birtokolnak belőle. Szinte első költői megszólalása is az értelmezési és kutatási szándékok jegyében történt.

De nem filozófus a szó mai értelmében, hanem úgy próbál bölcselkedni, ahogy egykoron, a klasszikus időkben a görögök csinálták, kiknek tudatában a költészet és a kozmogónia még nem vált szét, hanem a legközvetlenebbül is együtt létezett, s bizonyos mértékben a vers a filozófiának is anyanyelve és műnyelve is volt — tehát a gondolkodás is *költői gondolkodás* volt, amelyben mind a költői, mind pedig a filozófia fogalma egyenrangúan szerepet kapott. S bár éppen ennek alapján Tandori Dezső költői-filozófiai megszólalásai alkati szempontból Weöres Sándorhoz közelítek, s távolabb mutatják attól a típustól, amelyet szemünkben József Attila bölcselkedő temperamentuma testesít meg, mégis az ő szavaival jelezhetjük Tandori Dezső megszólalásának az újdonságát. „Mint első ember a lapályon”, a világon, ki szembenézni kényszerül létezése kínzó és egyben csodálatos kérdéseivel, s megrettent ámulattal veszi tudomásul felfedezéseit. Tandori Dezső az ártatlanságnak egy ilyen dialektikájával szemlélődik, s mentalitása elsőrendű jegyei közé, nem véletlenül az a természetesség sorolható, amellyel annyi költészet ellenében is, mint csak a XX. századi magyar irodalom teremtett meg, az „első költő” szerepét vállalta, ki csak a kozmoszt tudja a háta mögött, s olyan világban teszi felfedezéseit, amely még szűz föld, s úgy érzi, neki kell minden tárgyat és dolgot megneveznie, s mindennek megtalálni és megjelölni helyét Tandori Dezső ifjú lírája tehát nem annyira a felfedezésen inszisztál, s nem azt hirdeti, hogy költeni annyi, mint felfedezni és megismerni, de mindennekfelett azt, hogy a költészet szemében a meghatározás erejével bír, s ennek következtében egészen nyilvánvaló költészetének az a törekvése is, hogy a világot, dolgait és jelenségeit mindennekfelett magára vonatkozóan definiálja a maga számára, s így vegye birtokába. (...)

(...) Eddig, a kéziratosság fél illegalitásában is már nagy utat tett meg, s ha van a legifjabb magyar költészetnek nemcsak biztató, de már eredményeket is felmutató egyénisége, Tandori Dezső az ilyen kevesek közé tartozik. Olyan intenzitással van jelen ebben a költészetben, amelyet nem lehet megkerülni, s máris elérte, hogy költészete önnön mértékévé vált, s „oly síp, mely csak saját hangjára szól” (Töredék Hamletnek), az övé. Az első kötetesek és még kötetet nem kapott magyar költők legfigyelemreméltóbb egyénisége. Arcéle határozott, költői világa szuverén, hangja egy pillanatra sem tétovázó. Nem „kezdő” költő, de olyan, ki lehetőségei ismeretében is teljes birtokában tud megszólalni. Éppen ezért nem kell a bizalmat sem előlegezni neki.

(Részletek Bori Imre: *A legújabb magyar líráról* című tanulmánya IV. részéből — Híd [Újvidék] 1967. 1370—71., 1377.)